

Голові разової спеціалізованої вченої ради
з присудження ступеня доктора філософії
у Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка
доктору філологічних наук, професору
МАРЧУК Людмилі Миколаївні

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора філологічних наук, професора,
професора кафедри української літератури та теорії літератури
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
НАБИТОВИЧА Ігоря Йосиповича на дисертаційну роботу
«Традиції української художньо-історичної прози у творчості Івана
Корсака» ТОКАР Наталії Володимирівни,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 035 Філологія**

Актуальність теми дисертаційної роботи

Оскільки українське історичне письменство ХХ віку – досить вагомий масив художніх текстів, тому украй важливими є дослідження основних тенденцій розвитку цієї літератури, окреслення її ідейно-естетичних, концептуальних ідей, головних мотивів та образів.

Творчість українського прозаїка Івана Корсака, автора багатьох історичних романів, у сучасній літературі є важливим фактом і фактором літературного процесу останніх десятиліть. Вивчення проблематики й поетики Корсакової історичної епіки дотепер проводилося несистематично, без певної структуризації й спроб упорядкування таких досліджень. У дисертації Наталії Токар вивчення і комплексний аналіз історичної романістики письменника (на основі окремих творів) дає змогу простудіювати його творчість у контекстуальних просторах, крізь призму поетики, національної свідомості та

політики пам'яті. У такому ключі дисертантка студіює проблематику й стильові особливості Корсакової романістики, вивчаючи структурні взірці, контекстуальні та текстуальні аналогії, архітектоніку та поетику часо-простору творів письменника.

У дисертації представлено першу в українському літературознавстві спробу показати цілісну картину поетики художньої прози Івана Корсака, своєрідність вираження у ній національної свідомості. У цьому новизна даної роботи, а з огляду на велике зацікавлення проблемою художнього конструювання історичної епіки – її актуальність. Об'єктом дослідження дисертантка обирає романи Івана Корсака, а предметом – складові поетики та ідіостильових домінант творчості письменника у контексті традицій української художньо-історичної прози. Отож подана до захисту дисертаційна робота Наталії Токар є актуальною, а вибір теми – логічно вмотивованим.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Архітектоніка праці, яка рецензується, є оптимальною у ракурсі дослідження поставленої проблеми. Дисертація складається з трьох співмірних за обсягом і глибиною аналізу розділів. У вступі визначено мету дослідження, висвітлено питання про методи реалізації поставлених завдань. Обґрунтовано актуальність роботи, її наукову новизну, вказано практичну цінність результатів дисертації.

Дослідницька стратегія дисертації ґрунтується на широкому колі наукових джерел, присвячених як студіям творчості Івана Корсака, так і праць із теорії та історії літератури, у яких розглядаються проблеми історичної епіки загалом.

Важливим для обґрунтованості наукових положень наукової студії є те, що дисертантка, опрацьовуючи увесь масив дослідницької літератури й аналізуючи ідеї різних авторів, висновує свої концептуальні засновки і

висновки, справедливо наголошуючи, наприклад, що сучасний український історичний роман – «явище синкретичне й багатопланове. Це метажанрове утворення, яке включає ознаки різних жанрів, напрямів, течій, родів. Останнім часом спостерігається поживлення інтересу до історичної фікційної та нефікційної літератури, пов'язане зі зростанням національної свідомості, прагненням пізнати власну минувшину без табуйованих тем, постатей та ідеологічних нашарувань» (с. 182).

Перший розділ дисертації – «Теоретико-методологічна основа дослідження», – присвячено розгляду теоретичних положень, що стали основою для здійснення запропонованої дисертації. Ця частина роботи складається із трьох підрозділів. У першому з них розглянуто жанрову специфіку історичного роману, його зануреність у соціально-культурні контексти історичної доби, біографічні проєкції справжніх і вигаданих постатей у художніх текстах. Тут же дисертантка розважає над місцем і роллю цього жанрового різновиду в парадигмі літературного процесу, з'ясовує особливості його жанрової типології. Другий та третій підрозділи присвячено реконструкції творчої індивідуальності І. Корсака та рецепції його творчості в літературно-критичному на літературознавчому дискурсі.

У другому розділі («Художньо-історичні аспекти творчості Івана Корсака») проаналізовано ідіостильові особливості, досліджено обґрунтування головних поведінкових патернів Корсакових героїв у художній дійсності романного простору, обумовлених проблемами національної свідомості, розглянуто гендерну складову наративних стратегій.

Третій розділ – «Поетика історичної прози Івана Корсака» – присвячений аналізу і з'ясуванню специфіки жанрових модифікацій, стильових доміант письменника, поетиці художнього моделювання історичних образів. Завершує розділ підрозділ, присвячений аналізу принципів побудови художнього часу й особливостей просторових його меж у художніх структурах Корсакової історичної прози.

Доказовість представлених у роботі положень – одна із важливих прикмет значущості дисертації. Національні та соціально-культурні контексти історичної доби, просторово-часові континууми у романістиці Івана Корсака відіграють важливу роль як форма вираження національної та гендерної самосвідомості, морального начала людської особистості, структурують й окреслюють семіотико-семантичне поле його історичної епіки. Дисертантка приходить до цілком обґрунтованого висновку про те, що «творчість І. Корсака глибоко вкорінена в національну традицію, що простежується в алюзіях на середньовічні літописи, філософську концепцію Г. Сковороди, цитуваннях фольклорних джерел тощо. Романістика митця поєднує ідеї ранньої історичної школи, представленої творами П. Куліша, І. Нечуя-Левицького, І. Франка, зі способом організації й викладу матеріалу, часо-просторовими експериментами, психологізмом зображення, філософським осмисленням дійсності модерністів початку ХХ ст. та письменницького покоління 70-80 рр. ХХ ст. (В. Петрова-Домонтовича, П. Загребельного, Р. Іваничука тощо)» (с. 186).

У дисертації представлено науково обґрунтовані положення, які опираються на всеохопному й багатоплановому аналізі як теоретичного матеріалу, так і на вивченні художніх текстів.

Можна твердити, що дисертантка досягла задекларованої мети. Висновки у дисертації чіткі й обґрунтовані й відображають результати дослідницького пошуку авторки.

Наукова новизна одержаних результатів, їх теоретична і практична значущість

Найважливіші наукові результати, яких досягнуто в роботі, можна означити такими положеннями:

- досліджено генезу й жанрові особливості історичної епіки;
- проаналізовано й подано розгорнуту характеристику трансформації світогляду письменника, його творчої манери;
- досліджено становлення його творчої індивідуальності;

- проаналізовано літературно-критичні й літературознавчі дослідження творчого доробку прозаїка;
- осмислено своєрідність та прикметність вираження національної свідомості у Корсаковій прозі;
- досліджено поетику історичної епіки митця, її зв'язок із національною традицією;
- розглянуто гендерну перспективу його історичної прози;
- простежено еволюцію домінант національно-суспільної свідомості на прикладі вибраних творів автора.

У дисертації розвинуто положення україністики, історії української літератури, теорії літератури. Дисертантка окреслила стратегії формування жанрових особливостей, типологізації романів Івана Корсака, які визначаються контекстуальними та підтекстовими факторами формування хронотопних особливостей та образної системи цих творів, означила зміну аксіологічних домінант поведінкових характеристик героїв у динаміці буття часових і просторових структур їх екзистенції.

Цілком відповідним запропонованому дослідженню є застосування у роботі системного підходу до інтерпретації доробку письменника у поєднанні з традиційними науковими парадигмами: використання біографічного, історико-генетичного (аналіз виникнення й розвитку жанру історичного роману); структурного методів; гендерного та аксіологічного, текстуального та інтертекстуального аналізу художніх творів. Опертя, зокрема, й на культурно-історичний метод, узятого на озброєння для осмислення художнього простору і часу у Корсакових романах, дало змогу розгорнути аналіз впливу хронотопу на жанрову типологію, на наративні стратегії зображень культурно-історичних процесів у різні періоди української історії, на означення особливостей представлення історії повсякденності, ментальних характеристик української людини у цих різних часо-просторових континуумах.

Прикладний характер одержаних результатів та основних ідей наукового дослідження бачиться у тому, що матеріали роботи знайдуть застосування у викладанні курсів історії української літератури, теорії літератури, компаративістики у вищих освітніх закладах, на уроках вивчення історичної прози та творчості Івана Корсака у загальноосвітній школі.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

У дисертації Наталії Токар дотримано усіх вимог до логіко-структурної схеми наукової роботи. Отримані наукові результати цілком відповідають задекларованій меті та завданням дисертації. Порушень академічної доброчесності у роботі не виявлено. Результати наукового пошуку широко апробовано на міжнародних і всеукраїнських наукових форумах. Авторські напрацювання викладено в 13 одноосібних публікаціях (з них – 5 статей у провідних фахових виданнях України, 1 – у закордонному періодичному фаховому виданні). Засвідчуємо, що публікації висвітлюють матеріал усіх розділів дослідження. Кількість і обсяг публікацій відповідають усім чинним вимогам до оприлюднення матеріалів дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Як і будь-яка наукова робота, дослідження Наталії Токар є нагодою для дискусій, обміном думок, зауважень і пропозицій. Не применшуючи наукового здобутку дисертації, слід зробити кілька зауважень до роботи:

1. Європейська романтична традиція, як відомо витворила два жанрові різновиди історичного роману, які дещо по різному художньо освоюють минуле. Засновником першої традиції вважається Волтер Скотт. Цей жанровий підвид будується на об'єктивному баченні історії, на епічному світопредставленні. Другий тип роману бере свій початок із поетики історії у

творчості Віктора Гюго. Історизм французьких романтиків побудований на суб'єктивному світовідчутті, на ліричному світоуявленні. Саме тому у Скоттівській поетиці таке важливе місце надається історичному антуражеві: одягу, зброї, їжі, тощо – усьому тому, чим через півтора сотні років так скрупульозно почне займатися історія повсякденності; у французькому історичному романі Романтизму особистісні переживання, пам'ять, згадування уможливають розширення хронології фабули, дозволяють побачити закономірності перебігу історичних подій з авторської перспективи, досліджувати етноментальні характеристики героїв, демонструвати власне бачення філософії історії. Отож, як видається, дисертація б набула чіткіших рис і окресленості, якщо б у ній було деталізовано вплив цих двох концепцій на особливості творення художнього простору в романах Івана Корсака, дозволила б побачити нові виміри художнього світу його історичної епіки.

2. Як бачиться, у дисертації можна було б більше місця присвятити історичній прозі української еміграції та її співзвучності / протиставленості ідеологічним, історіософським ідеям, на яких ґрунтується художня панорама історичної епіки Івана Корсака.

3. І як продовження до пункту 2: чи не варто було в дисертації при дослідженні особливостей художнього світу історичної епіки Івана Корсака приділити більше уваги паралелям щодо ідеологічних, ідейно-естетичних домінант, виявів національної ідентичності в Корсаковій історичній прозі та прозі української еміграції, зокрема, наприклад, історико-біографічній повісті Юрія Тиса «На світанку. Біографічна повість з життя Марка Вовчка» (Чікаго, 1961), чи, коли мовити про княжий період, то роману Святомира Фостуна «Над Галичем гримить» (Лондон, 1973)?

4. Чи не варто було б (теж бодай коротко) означити на прикладі кількох знакових творів інших українських прозаїків, як художнє мислення Івана Корсака вплинуло/впливає на сучасну українську історичну прозу?

Загальний висновок

Стверджую, що наукова робота Наталії Токарна тему «Традиції української художньо-історичної прози у творчості Івана Корсака» є оригінальним та самостійним дослідженням. У ній представлено науково обґрунтовані положення, вона містить новизну висновків і практичну цінність. Науковий рівень дисертаційного дослідження високий, заявлена тема розкрита повністю. Вважаю, що дана дисертація є безсумнівним науковим внеском в історію української літератури та теорію літератури; вона розширює, узагальнює й поглиблює знання про часо-просторові особливості романістики Івана Корсака. Дисертація Наталії Володимирівни Токарна тему «Традиції української художньо-історичної прози у творчості Івана Корсака» відповідає усім вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 341 від 21.03.2022), а її авторка заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури та теорії літератури
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

Г. Чаб

Ігор Набитович

